

NIEUWE UITGAVEN

[RECENSIE]

Kevin Absillis, Sarah Beeks, Kris Lembrechts & Georges Wildemeersch (red.), *De plicht van de dichter. Hugo Claus en de politiek*, Antwerpen, De Bezige Bij, 2013, 352 pp., ISBN 9789085424598.

Hoewel de Vlaamse auteur Hugo Claus (1929-2008) al omstreeks zijn 20ste zijn Vlaams-nationalistische en uitgesproken pro-nazistische collaboratieverleden uit de Tweede Wereldoorlog achter zich liet, bleven die ervaring en dat familiaal-maatschappelijk milieu hem zijn hele leven lang bezighouden als mens en inspireren als schrijver, zij het dat zijn latere omgang met zijn vroege persoonlijke geschiedenis nogal ambivalent was. Twee latere, elkaar aanvullende beschouwingen geven aan hoe Claus als volwassene op die periode terugkeek: *“Maar in hele simpele termen was het toch ook zo, een gewone Vlaamse jongen in die streken kon door zijn opvoeding de Duitsers toch alleen maar zien als een gelijkwaardig broedervolk dat de Vlamingen uit de klauwen van de Fransen en andere verderfelijke democraten zou bevrijden. Je werd systematisch geïnfecteerd via verwijzing naar de Middeleeuwen of naar de mythische tijd waarin Vlaanderen groot was”* (p. 109); *“Ik was zestien toen de oorlog gedaan was, en ik had al te veel onzin gehoord, ik had gezien dat politiek in de privé-sfeer rampen kon veroorzaken.”* (p. 45) Het gezin Claus, waarvan de vader na de Tweede Wereldoorlog werd gevangen gezet wegens collaboratie en de moeder om dezelfde reden uit haar burgerrechten werd ontzet, werd na september 1944 inderdaad uiteengerukt tengevolge van wat historicus Marnix Beyen verderop in dit boek omschrijft als *“de zogenaamde repressie”* (p. 213)...

In tegenstelling tot de meeste van zijn vooroorlogse Vlaamse collega's was directe betrokkenheid bij de Vlaamse beweging, en daarmee de aloude intentie om de literatuur onder meer te beschouwen als een instrument van volksverheffing, aan Hugo Claus niet echt besteed, althans niet in de klassieke zin van het woord. Toch liet de soms nogal iconoclastische literator, voor wie Vlaamse en andere zogenaamde 'heilige huisjes' nooit veilig waren, zich ooit volkomen terecht het volgende ontvallen: *“Diegenen die me verwijten dat ik de Vlamingen altijd 'aanval', schijnen niet in te zien dat dit gebeurt uit een enorme belangstelling, een enorm verlangen om hen voor de realiteit te stellen die anderen willen kamoufleren”* (p. 316); of nog wat hij verder verklaarde: *“Dat is iets wat ik als schrijver doen kan, injecties geven die het publiek beter doen beseffen aan wat voor machten en mogelijke ontwikkelingen ze bloot staan.”* (p. 71) *“Misschien school er in Claus ondanks alles toch nog een Vlaamse volksverheffer”*, zij het een naoorlogse, niet-messianistische variant. (p. 13) Claus, die – zoals zovelen – tijdens de jaren 1960 zijn

meest contestataire periode doormaakte, sympathiseerde in die tijd niet alleen met Mei '68 en het Cuba van Fidel Castro, maar ook met Leuven Vlaams, zij het slechts tot op zekere hoogte en, zoals dat bij hem altijd het geval was, op zijn heel eigen en eigenzinnige manier.

De hoofdtitel van deze boeiende en functioneel geïllustreerde verzameling, *De plicht van de dichter*, is ontleend aan wat de "wispelturige kunstenaar" (p. 7) Hugo Claus zelf stelde, namelijk "dat het de plicht van de dichter was om 'tegen zijn staat te zijn'". (p. 8) In dezelfde lijn liggen uitspraken van deze "dandy-provocateur" (p. 12) als: "Ik heb geen boodschap" (p. 100), "Ik ben er niet om dat te veranderen, ik ben er om erover te zeuren. Om erover te janken desnoods, ik moet mijn onvrede kenbaar maken" (p. 125) en "Mijn engagement ligt in wat ik geschreven heb. Daar moet het bij blijven". (p. 131)

Wat de geschiedenis van de Vlaamse beweging betreft, zijn in deze publicatie – behalve de voorbeeldige en zo goed als exhaustieve *Kroniek van de politiek 1929/2008* (pp. 17-152) van de hand van de Antwerpse hoogleraar moderne Nederlandse letterkunde Georges Wildemeersch – vooral de bijdragen relevant van Kevin Absillis en Marnix Beyen, die aan dezelfde universiteit verbonden zijn, respectievelijk als docent moderne Nederlandse letterkunde en als hoofddocent nieuwste geschiedenis. Kevin Absillis legt in een beargumenteerd en stevig onderbouwd betoog uit dat een complex van redenen ertoe leidde dat Hugo Claus vooral in zijn latere, in Vlaanderen gesitueerde romans – en niet het minst in *Het Verdriet van België* uit 1983 – heel bewust het algemeen Nederlands, dat hij tot dan toe had gehanteerd, inruilde voor een (eigen Clausiaanse) Vlaamse tussentaal, die een tijdlang zowat het handelsmerk van de auteur was. (pp. 171-196)

Aan het slot van zijn van grote eruditie en een diepgaand inzicht getuigende stuk over *Hugo Claus en de Belgische naties* (pp. 309-325) – een pareltje van (literair-)historische en tekstuele analyse – komt Marnix Beyen tot de volgens ons correcte conclusie dat Hugo Claus uiteindelijk "een doodgewone Vlaming" was, "die primaire flamingantische reflexen combineerde met een weigering om hier een expliciet separatistische logica aan te verbinden". (p. 325) Specifiek voor Hugo Claus, de oudste uit een West-Vlaams bourgeois gezin met vier zonen, gingen die stellingname en positionering terug op zijn "flamingantische basishouding". (p. 325) De grondslagen daarvan waren gelegd in zijn kindertijd en jeugd tijdens het interbellum en de Tweede Wereldoorlog, die sterk waren getekend door een cocktail van katholicisme, Vlaams-nationalisme en de fascistische Nieuwe Orde, en waarop hij later met veel zelfkritiek terugblikte: "Ik ben wel tegen elke hysterie die een nationalistisch of racistisch karakter heeft. Waar haalt men het recht vandaan om deze grond heilig te noemen?" (p. 83). Het is alleen jammer dat Beyen zijn persoonlijke afkeer van het Vlaams-nationalisme – in welke vorm ook – in deze academische tekst soms al te omstandig en te nadrukkelijk

etaleert. De intrinsieke en onmiskenbare wetenschappelijke kwaliteit van de historische synthese van Marnix Beyen staat voor mij – zoals ik hiervoor al stelde – desondanks echter buiten kijf.

[Nico Van Campenhout]
